

ze tłumaczenia na język niemiecki rosyjskojęzycznych publikacji), co jest zresztą zrozumiałe, gdyż autor kieruje swoje rozważania przede wszystkim do czytelnika z niemieckiego kręgu językowego. Odniesienia do literatury w innych językach: angielskim, francuskim, a także polskim (jedna pozycja, oczywiście poza przetłumaczoną na język polski pracą K. Zernacka, *Polen und Russland. Zwei Wege in der europäischen Geschichte*, Berlin 1994; tłumaczenie polskie *Polska i Rosja. Dwie drogi w dziejach Europy*, Warszawa 2000) zdarzają się tylko jakby na marginesie. Zdecydowanie więc przeważają wyniki dociekań badaczy rosyjskich (sowieckich) i niemieckich nad innymi.

Einführung in Literatur, Quellen und Hilfsmittel jest niezmiernie interesującym przedsięwzięciem zachęcającym do badań i ogromnie je ułatwiającym tym wszystkim (również i Polakom), którzy albo profesjonalnie albo z racji hobby-stycznych chcą zagłębić się w poznawanie dziejów państwa odgrywającego wciąż istotną rolę na arenie światowej. Wszystkim, wyposażonym w wiedzę zawartą w omawianym dziele, znacznie łatwiej i przyjemniej będzie poruszać się wśród skomplikowanych problemów i „zasadzek” czyhających na ścieżkach pracy badawczej nad bogatą spuścizną narodu rosyjskiego.

Maria Dębowska [Recenzja]: *Yearbook Polish American Archives. Rocznik Archiwum Polonii*, vol. 1:2003, *The Central Archives of American Polonia in Orchard Lake*, Orchard Lake, Michigan – Częstochowa 2003, s. 325, ISBN 0-9701373-3-8.

Rocznik Archiwum Polonii jest kolejną inicjatywą wydawniczą ks. dr. Romana Nira, dyrektora Archiwum Polonii w Orchard Lake (Michigan) w Stanach Zjednoczonych Ameryki, który w 2004 roku obchodził czterdziestolecie święceń kapłańskich. W czasie swojej długoletniej pracy na tym stanowisku (od lipca 1978 r.) podległe mu archiwum uczynił centralną placówką Polonii w USA zajmującą się gromadzeniem, opracowywaniem i udostępnianiem materiałów archiwalnych. Pracownicy Archiwum prowadzą także własne badania naukowe, publikując swoje prace w różnych wydawnictwach w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, a także w Polsce; m.in. na łamach „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych”.

W 2000 roku Rada Naukowa Archiwum Polonii (nie podano składu Rady) podjęła decyzję wydawania „specjalistycznego czasopisma, poświęconego wyłącznie archiwistyce polonijnej”. Rezultatem tej decyzji jest pierwszy tom Rocznika Archiwum Polonii za 2003 rok (wydrukowany w Polsce). Jak można zorientować się ze stopki redakcyjnej, jest to organ Centralnego Archiwum Polonii Amerykańskiej w Orchard Lake. Wydawcą i redaktorem jest ks. Roman Nir.

Inicjatorzy tego wydawnictwa postawili przed sobą cel ogłaszania drukiem prac z zakresu: organizacji i metodyki opracowywania polonijnych materiałów archiwalnych, archiwoznawstwa polonijnego, działalności archiwów polonij-

nych, a ponadto – co może być interesujące dla wszystkich zainteresowanych badaniami nad Polonią i nie tylko – zamiarem ich jest cenna inicjatywa publikowania inwentarzy i katalogów zbiorów polonijnych oraz bibliografii archiwistów i historyków polonijnych. Przyszłość pokaże, czy te ambitne założenia uda się Redaktorowi zrealizować.

Redakcja deklaruje, że łamy tego wydawnictwa są otwarte dla wszystkich archiwistów i historyków polonijnych. Jednak na razie, pierwszy tom *Rocznika* został wypełniony wyłącznie pracami redaktora, ks. Romana Nira popularyzującymi przede wszystkim zasoby Archiwum Polonii w Orchard Lake. Są one zgrupowane w pięciu następujących działach: Artykuły, Działalność Archiwum Polonii (Centralne Archiwum Polonii w Orchard Lake. Sprawozdanie z działalności za rok 2002, s. 183-193), Inwentarze Archiwum Polonii, Sylwetki Polonii (Inż. Bogdan Bereźnicki. Pokój pamiątek Polskiej Diaspory, s. 221-231), Źródła w Archiwum Polonii. Spis treści *Rocznika* podany jest w językach angielskim i polskim.

W dziale Artykuły ukazało się kilka opracowań opartych na materiałach archiwalnych przechowywanych w wymienionym Archiwum. Zarówno te opracowania, jak i materiały archiwalne mogą być interesujące również dla historyków zajmujących się losami Polaków w czasie drugiej wojny światowej; tych Polaków, którzy po wybuchu drugiej wojny światowej, przez Rumunię dotarli na Bliższy Wschód (Katolickie duszpasterstwo polskie w Palestynie w latach 1940-1946, s. 11-40; Początki duszpasterstwa wśród Polaków w Tel-Awivie w 1941 roku, s. 41-55), jak i tych, którzy w wyniku układu Sikorski-Majski z 30 lipca 1941 roku mieli możliwość opuszczenia granic państwa sowieckiego (Osiedle dzieci polskich w Bałachadi-Jamnagar Indie w latach 1942-1946, s. 57-87; Szkoła Instruktoerek Gospodarstwa Wiejskiego im. Stanisława Staszica w osiedlu polskim Valivade w Indiach, s. 89-107).

W dziale *Źródła w Archiwum Polonii* ks. R. Nir zamieścił wybraną i opracowaną przez siebie dokumentację Komitetu Narodowego Amerykanów Pochodzenia Polskiego oraz obozu-osiedla w Lechowiu/Hohenfels istniejącego w amerykańskiej strefie okupacyjnej.

Komitet Narodowy Amerykanów Pochodzenia Polskiego działał na terenie Stanów Zjednoczonych w czasie drugiej wojny światowej jeszcze przed powstaniem Kongresu Polonii Amerykańskiej w 1944 roku. Wydana przez ks. Nira Dokumentacja źródłowa Komitetu Narodowego Amerykanów Pochodzenia Polskiego może być uzupełnieniem opublikowanego już przez ten Komitet Zbioru dokumentów KNAPP 1942-1944. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na informację, zamieszczoną w „Sprawozdaniu rocznym Zarządu Głównego Komitetu Narodowego Amerykanów Pochodzenia Polskiego na Pierwszy Roczny Zjazd Walny 3 i 4 lipca 1943 r. (za okres od 21 czerwca 1942 po 1 lipca 1943)” (*Rocznik*, s. 310-311) poświęconą protestowi Zarządu Głównego KNAPP z 11 października 1942 r. przeciwko zamieszczeniu w kolejnym wydaniu *Britannica Atlas* mapy Europy środkowo-wschodniej, „na której to mapie skreślono całkiem Polskę, uznając linię Ribbentrop-Mołotow za istniejącą, a więc faktyczną, mimo

że niemiecko-rosyjska linia bojowa przebiegała wówczas daleko na wschód od Dniepru”. Protest Polonii odniósł ten skutek, że w atlasie zamieszczono kilka innych map tej części Europy „neutralizując w ten sposób wpływ tego pierwszego sowieckiego zamachu na Polskę w społeczeństwie amerykańskim”. Piszący te słowa sprawozdawca był przekonany o bardzo daleko sięgających wpływach sowieckiej propagandy, nie wspominał jednak co sądzi o „mądrości” wydawców Encyclopaedia Britannica.

Materiały archiwalne do dziejów obozu-osiedla Lechów/Hohenfels koło Regensburga przekazał w 1990 roku dyrektorowi Archiwum Polonii Edmund Kapsa, kapitan Wojska Polskiego. W Roczniku ks. Nir opublikował protokoły zebrań Rady Osiedla z 1948 roku, statut Kół Rolników Polskich oraz regulamin Głównej Komisji Rewizyjnej dla Rolników z 1947 roku. Publikację ich wydawca poprzedził wstępem, w którym zaprezentował ofiarodawcę zbioru, nakreślił dzieje osiedla w Lechowiu oraz omówił odnośne materiały archiwalne. Publikacja ta stanowi ciekawy przyczynek do losów Polaków, którzy po zakończeniu drugiej wojny światowej podejmowali trudne decyzje powrotu do Polski zależnej od wschodniego sąsiada bądź szukania swojego miejsca na Zachodzie.

Zwiastunem zapowiedzianej przez Redakcję Rocznika publikacji „inwentarzy i katalogów poszczególnych zbiorów polonijnych” jest w omawianym tomie Inwentarz Archiwum Północno-Amerykańskiego Studium Spraw Polskich w Orchard Lake (s. 197-218). Północno-Amerykańskie Studium Spraw Polskich to organizacja zajmująca się „promowaniem praw człowieka w Polsce”. Inwentarz obejmuje materiały archiwalne, przekazane do Orchard Lake. W przeważającej części dotyczą one działalności Komitetu Obrony Robotników oraz stanu wojennego w Polsce. Jest to jednak tylko spis materiałów archiwalnych (i bibliotecznych) bez pretensji do porządku i opisu jednostek archiwalnych zgodnego z wymogami metodyki archiwalnej.

Można mieć nadzieję, że Redakcja zgromadzi do współpracy z tym pożytecznym wydawnictwem większą liczbę autorów z innych ośrodków polonijnych i dzięki nim wydobyte zostaną na światło dzienne inne, nieznane jeszcze materiały istotne dla dziejów Polski i Polonii.

Maria Dębowska [Recenzja]: *Yearbook Polish American Archives. Rocznik Archiwum Polonii*, vol. 2:2004, *The Central Archives of American Polonia in Orchard Lake*, Orchard Lake, Michigan – Częstochowa 2004, s. 487, ISBN 0-9701373-4-6.

We wprowadzeniu do pierwszego tomu Rocznika Redaktor napisał: „Łamy rocznika są udostępnione dla archiwistów i historyków Polonii. Przyszłość okaże czy założenia Redakcji będą konsekwentnie realizowane w każdym roczniku”. Drugi tom tego wydawnictwa pokazuje, że ambitne zamierzenia Redakcji – jak dotychczas – nie zostały w pełni zrealizowane. Co więcej, w sprawozdaniu